

Van OECKELENORGEL

begint aan tweede leven

■ Dolf Tamminga (met stemhoorn) aan de achterkant van het Van Oeckelenorgel in Oldenzijl.

OLDENZIJL - Nog één nacht slapen en dan is de kerk van Oldenzijl officieel een orgel rijker. Morgen vindt de overdracht plaats van het Van Oeckelenorgel uit de voormalige kerk van Garsthuizen aan de Stichting Nicolaaskerk Oldenzijl (SNO). Nu is het nog in eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken. Het orgel begint aan een tweede leven op nog geen vijf kilometer van de plek waarvoor het ooit gebouwd is. En dat is heel bijzonder, vindt orgelrestaurateur Dolf Tamminga van Mense Ruiter Orgelmakers uit Ten Post.

door Marja Spakman

„In de eerste plaats is het natuurlijk al bijzonder dat dit orgel beschikbaar kwam”, legt Tamminga uit. „Dat het dan ook nog een passende plek kan krijgen bij de buurman, maakt het nog specialer. Dat is iets dat zelden voorkomt.” Het orgel stond jarenlang ‘omkist’ in de bouwvallige kerk van Garsthuizen. Pogingen om die kerk gerestaureerd te krijgen waren, ondanks veel inspanningen van betrokkenen, op niets uitgelopen. In 2015 werd de Garsthuizer kerk gesloopt. Het orgel was inmiddels uit de kerk verwijderd en opgeslagen. Het werd onder leiding van Tamminga gerestaureerd en uiteindelijk, vier jaar later, geplaatst in de kerk van Oldenzijl. „Met restauraties van muziekinstrumenten gaat het wat anders dan met andere klussen”, vertelt Tamminga. „Een van de basisvoor-

waarden om dit werk goed te kunnen doen, is dat je aansluiting hebt bij het instrument. Net zoals je een boek van de ene schrijver mooier vindt dan dat van een andere auteur, zo is dat ook met instrumenten. Bij zo’n restauratie wordt een adviseur gezocht, die zich aangesproken voelt door het instrument. In dit geval was dat Theo Jellema. Het Van Oeckelenorgel is bijzonder gaaf door de geschiedenis heen gekomen”, gaat hij enthousiast verder. „Dat beleef je niet zo vaak. Waarschijnlijk is het orgel niet heel veel bespeeld en is men er qua onderhoud vooral afgebleven.” Natuurlijk moest er nu het nodige aan gedaan worden. Hout werkt nu eenmaal, het scheurt en dan ontstaat er lekkage. Leer verouderd en moet worden vervangen. En alles moet bij langs gelopen worden. „Maar er zat weinig slijta-

Kerkinstrument verhuisd van Garsthuizen naar Oldenzijl

ge in het orgel. Vervuiling was eigenlijk nog het ergste. Wat er nu staat, is dus nog steeds heel erg origineel en gaaf. Dat is ook steeds het uitgangspunt geweest: behoud gaat voor vernieuwing, om zo het stukje geschiedenis, dat nog ongeschonden is, over te leveren. Want bij iedere ingreep die je doet, gaat er iets verloren.”

Relatief jong

Voor het zover was, ging het bestuur van de SNO niet over één

nacht ijs. Een belangrijke vraag was of het instrument, dat toch relatief jong is (het orgel is in 1900 gebouwd, M.S.), wel in een dertiende-eeuwse romaanse kerk zou passen. De SNO won advies in bij een aantal prominente deskundigen. Zij oordeelden unaniem positief. Bij het plaatsen deden zich twee belangrijke uitdagingen voor: hoe kon het orgel op een aardbevingsbestendige manier geplaatst worden en hoe zou gezorgd kunnen worden voor een stabiele construc-

tie voor het uitkragende orgel, dat ver over de rand van de orgelbalustrade steekt. Om dat te realiseren, werd in de Oldenzijlster kerk de orgelgaanderij aangepast. Met dit soort maatwerk moet soms tegen de oorspronkelijke plannen in gehandeld worden. Zo zouden eerst delen worden gebruikt van de oude balustrade om zoveel mogelijk originele onderdelen bij het instrument te houden. „Maar dat zou voor tachtig procent niet passen,” aldus Tamminga, „omdat in Garsthuizen de balustrade gebogen was, terwijl hij in Oldenzijl recht moest worden. De onderdelen die hergebruikt zouden worden, waren ook nog eens in zo’n slechte staat, dat hergebruik eigenlijk geen optie was. Toen besloten we om een nieuwe balustrade te maken, passend bij het orgel.” Tamminga, werkzaam bij Mense Ruiter sinds 1977, heeft niet alleen die nieuwe balustrade ontworpen, maar ook nog iets anders, onzichtbaar voor het publiek. „Achter het front, boven de hoofdkas, stond een wat wankel dakopbouwje van panlatten en dakleer om de pijpen te beschermen. Daar hebben we nu een mooi dakje gemaakt. Maar wel op een manier zoals Van Oeckelen het had kunnen maken.” Dat gold eveneens voor de verstevigingen in het orgel. Ook daar is gewerkt met materialen, constructies en afmetingen zoals Van Oeckelen het had kunnen doen, al was er in zijn tijd natuurlijk nog geen sprake van aardbevingen. „Dat kan alleen als je een gedegen kennis hebt van de betreffende orgelbouwer. Omdat ons bedrijf van oudsher veel te maken heeft met het werk van Van Oeckelen is er veel kennis over hem in huis.” Steeds werd er gehandeld naar bevind van zaken. Zo ging het ook met het schilderwerk. Dat was nogal beschadigd en opnieuw schilderen was dus een optie. „Maar de deskundigen, Veldman en Velt-

man, gaven aan dat het ook anders kon. Op zo’n moment luister je naar die expertise en volg je hun advies.” De klank van het orgel moest natuurlijk zo dicht mogelijk bij het origineel blijven. Maar wat was dat origineel? Best lastig, want er is in al die voorbije jaren natuurlijk wel aan het orgel gewerkt. En dan ook nog de demontage en de herplaatsing. Tamminga: „Eerst zijn alle pijpen weer op het orgel geplaatst. Vervolgens is geluisterd naar het klankbeeld, dat toen ontstond. Dat leverde in eerste instantie wat onzekerheden op. Daarom zijn we naar de kerk van Westerbroek gegaan, waar ook een Van Oeckelenorgel staat, om ons daar een beeld te vormen. Toen wisten we welke kant we op moesten. Het is steeds opnieuw een zoektocht om de goede richting te vinden.”

Tot slot

„Het is een heel mooi en open proces geweest”, kijkt Tamminga terug. „We hebben samen gewikt en gewogen en alles kon worden besproken. Dat is terug te zien en zeker ook te horen in het uiteindelijke resultaat. Het is mooi dat het orgel in al zijn gaafheid weer in een ambiance staat waarvoor het is gemaakt. Dat de kerk ervan verandert? Toevoegingen zijn van alle tijden. Van oorsprong stonden er ook geen banken in de kerk, er verandert altijd wel iets. Als dat goed is voor de gebruikers, is daar ook niets op tegen. Belangrijk is dat je zuinig bent op je monumenten en zorgt dat die weer een goede bestemming krijgen. Dat is hier gebeurd.”

Na overdracht van het orgel van SOGK aan SNO is er zaterdag ‘open kerk’ in Oldenzijl. Iedereen kan dan tussen 12.00 uur en 16.00 uur het orgel, dat dan uiteraard ook zal worden bespeeld, komen bewonderen.